

עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים

היסטוריה ממלכתי | שאלון 022261

מצגת לימוד לבגרות

שקף 1 מתוך 31

יחידה 1

תפיסת "הרב־תרבותיות"

יחידה 2

מקור — קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

יחידה 3

מקור - העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20

תפיסת "הרב-תרבותיות"

יחידה 1

1 א. תפיסת ה"רב תרבותיות"

תפיסה הדוגלת בפלורליזם חברתי־תרבותי מכירה בצורך בחברה מגוונת, רבת פנים, פלורליזם. יחס שווה לכל התרבויות, כל תרבות תורמת לחברה

2 מדיניות הקליטה הישירה

הפניית העולים ליישובים שבהם הם בחרו לחיות והענקת סל קליטה שמאפשרת לעולה לנהל את חייו בלי הכוונת המדינה

2 נקיטת עמדה סובלנית כלפי התרבות והלשון של העולים - המשך

התגבשות של גושים פוליטיים המייצגים קבוצות מוצא או קבוצות מתרבויות מגוונות ופועלים למענן. התפתחות של מגוון תחומי תרבות (מוזיקה, ספרות ותאטרון) שנותנים ביטוי למגוון התרבותי בחברה

1 נקיטת עמדה סובלנית כלפי התרבות והלשון של העולים

פרסום דברי הסבר ברוסית ובאמהרית, שימור תרבות המוצא של העולים במקביל לתרבות הישראלית. ריבוי ערוצי תקשורת שפונים לקהל ממגוון תרבויות בחברה הישראלית (ערבית; מסורתית; מזרחית; חרדית; רוסית), ונותנים ביטוי לשונות. מוסדות חינוך, תרבות וסיוע המעניקים שירותים במגוון שפות.

גידול במגוון התרבותי

גלי עלייה מברית המועצות, מארצות המערב ומאתיופיה יצרו מציאות תרבותית מגוונת, וזו הכתיבה מדיניות קליטה סובלנית יותר, בגישה רב־תרבותית, שיש בה כדי לתת ביטוי הולם למגוון החברתי־תרבותי בישראל. עם הזמן הבינו מקבלי ההחלטות כי העולים ישתלבו ממילא בחברה במהלך שניים־שלושה דורות, לכן אין צורך לכפות עליהם את תפיסת "כור ההיתוך"

מקור — קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

יחידה 2

מקור — קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

1 מצוקה כלכלית

מרבית העולים הגיעו ללא נכסים. הם התקשו למצוא תעסוקה ולהסתגל למקצועות חדשים שלא הורגלו אליהם או שנחשבו נחותים בעיניהם. קושי לרכוש שפה חדשה

2 קשיים תרבותיים חברתיים

הצורך לוותר על עולמם התרבותי רוחני ולהשתלב בחברה שערכיה ותרבותה שונים. למשל, מעבר מחברה מסורתית, דתית ופטריארכלית לחברה מודרנית חילונית (קשיים כמו ירידת מעמד האב ותלות ההורים בילדים שלמדו את השפה ואימצו את המנטליות החדשה)

1 קשיים בדיור

מציאת דיור, החיים במעברות.
במקרים רבים פוזרו העולים בפריפריה,
והריחוק מן המרכז עיכב נידות חברתית
ותעסוקתית.
במסגרת תפיסת "כור ההיתוך" הייתה
התעלמות מודעת מן המסורות ומן התרבות של
ארצות המוצא השונות, התעלמות זו פגעה
קשות בעולים והזינה תחושות של תסכול,
נחיתות, קיפוח ואפליה.

2 קשיים בדיור - המשך

בקרב חלק מן הציבור הישראלי ובקרב חלק מן
העוסקים בתהליך הקליטה רווחו סטראוטיפים
שליליים על יהודי ארצות האסלאם.
הקשיים המיוחדים של עולים ניצולי השואה

רבים מתושבי השכונה, סבלו מקשיי קליטה במגוון תחומים

תנאי דיור קשים, אבטלה, שכר נמוך (למועסקים), רמה ירודה של שירותים קהילתיים בשכונה לעומת שכונות סמוכות בעיר.

רגשות תסכול, קיפוח ואפליה של תושבי השכונה (שהיו ברובם עולים שהגיעו בעשור הראשון לאחר קום המדינה) דרדו את האירועים והובילו להתפרצות אלימה.

ההתפרצות האלימה בוואדי סאליב חשפה את העוינות והחשדנות של תושבי השכונה כלפי הממסד, הם ראו בו אחראי לחוסר ההצלחה בקליטתם

איך ניסתה המדינה להתמודד

מדיניות ה"צנע": הבטחת מוצרי מזון בסיסיים לפי הקצבה לכל האוכלוסייה, ותיקה כחדשה.

היא אחת מכמה דרכים לצד מעברות, שיכוני קבע, לימוד עברית ועבודות יזומות.

מקור - העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

יחידה 3

מקור - העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

1 מהירות הפעולה

רוב היהודים עזבו את ארצות מוצאם
בתוך זמן קצר

2 הסיסמה שמופיעה בראש הכרזה

"לשון אחת עם אחד" - השפה העברית
כגורם מאחד ומקשר בין כל היהודים
מארצות המוצא השונות

3 כרזה: "לשון אחת - עם אחד" (אוצר הספרים/הספרייה הלאומית)

קרדיט: שאלון 2261

4 כרזה: "מן העיר אל הכפר" (הספרייה הלאומית)

קרדיט: שאלון 2261

מקור - העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20 - המשך

קריקטורה "Alerte en Méditerranée",
1946

1

קרדיט: שאלון 2261

קטע עיתון "דבר",
14.7.1959 - מרד ואדי
סאליב בחיפה

2

קרדיט: שאלון 2261

קטע עיתון "העולם הזה",
3.7.1959 - מרד המארוקאים

3

קרדיט: שאלון 2261

כרזה: התיישבות במושב

מה רואים?

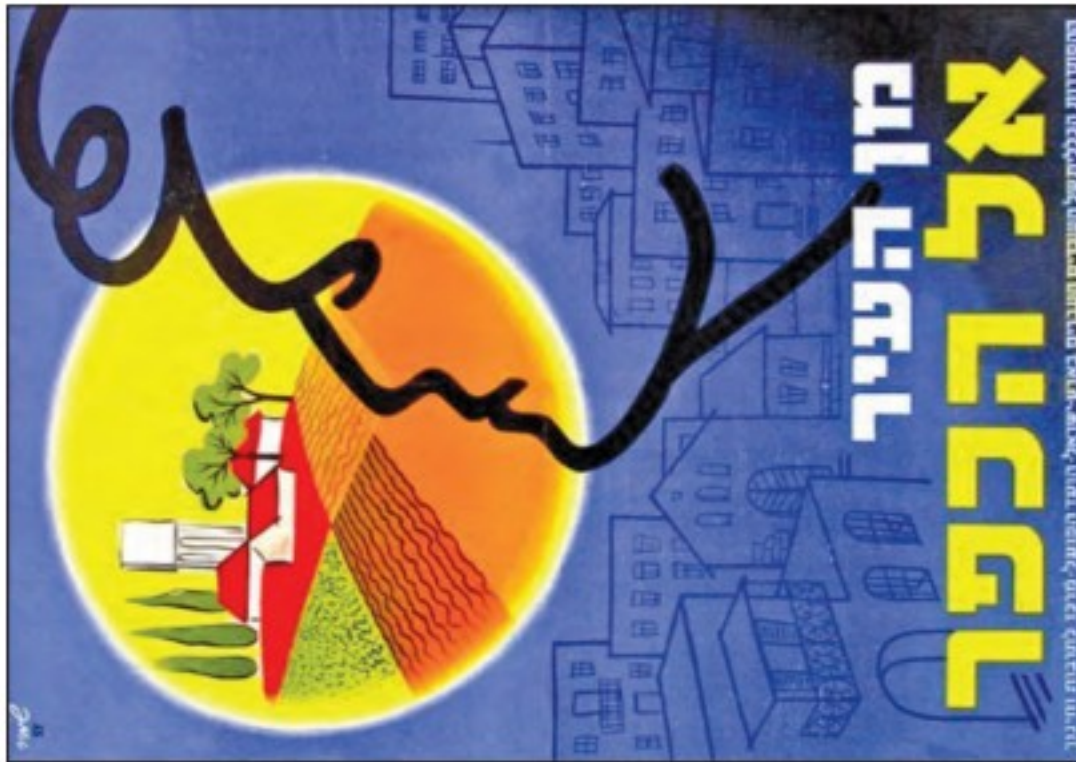
כרזה בצבעי כתום וכחול: דמות של אדם עם ילד, והכיתוב קורא להתיישב במושב. הכרזה ממחישה את מדיניות פיזור האוכלוסייה וההתיישבות בשנות החמישים.



קרדיט: ארכיון הציוני המרכזי; נספח לשאלון 022261, שאלה 17

מה רואים?

כרזה צבעונית: בית אדום ושמש צהובה מאחורי קו שחור מתפתל, והכיתוב "אל הכפר".



(מתוך אתר האינטרנט של הספרייה הלאומית)

קרדיט: ארכיון הציוני המרכזי; נספח לשאלון 022261

מה רואים?

עמוד מעיתון "דבר" עם הכותרת "בריונים מוסתים התפרעו בחיפה" ותצלום של משאית הפוכה. הכתבה מדווחת ש-13 שוטרים נפצעו.

נספח לחלק ב – קטעי עיתונות
(שאלה 10)

מקור 1 – כתבה בעמוד 14 של עיתון "דבר", יולי 1959

(עיתון דבר – העיתון של ההסתדרות הכללית של העובדים שהיה מזוהה עם מפא"י, מפלגת השלטון)

בריונים מוסתים התפרעו בחיפה

פציעת שיכור גרמה לשרשרת מעשי אלימות; מועדוני מפא"י וההסתדרות בעיר התחתית נהרסו; 13 שוטרים נפצעו על ידי הפורעים



הכבאים מטפלים במכונית שנהפכה על ידי המתפרעים ועולה באש

כמה מאות יוצאי צפון אפריקה, תושבי שכונת ואדי סאליב בעיר התחתית בחיפה, ערכו במשך יום אתמול התפרעויות רציניות בתגובה על פציעתו של שיכור בן עדתם על ידי המשטרה.

המתפרעים כילו את זעמם בחנויות ובמכוניות, 13 שוטרים נפצעו בהתנגשויות עם המתפרעים, ושלושה מהם נשארו בבית החולים לשם קבלת טיפול נוסף.

[...]

שמועת שווא שגרמה להפגנה

אתמול בבוקר הופצה בשכונת ואדי סאליב שמועה כי יעקב עקיבא* מת מפצעיו. [...] אורגנה הפגנה שבה נטלו חלק כ-300 מתושבי השכונה, יוצאי צפון אפריקה. המפגינים מנו למטה משטרת חיפה, כשבראשם נישאים דגל שחור ודגל לאומי מוכתם בדם. [...] כמחצית השעה לאחר מכן התאסף בכיכר פייסל שלידי ואדי סאליב קהל בן 100 איש בקירוב, בהם ילדים רבים, שהושתו על ידי מושעים [...] והחלו למנוע את מעבר המכוניות. ניידות משטרה שעברו במקרה נרגמו באבנים.

*תושב השכונה שנפצע בפיגוע עם השוטרים.

(על פי דבר, 10 ביולי 1959)

קרדיט: דבר, 10 ביולי 1959; נספח לשאלון 022261, שאלה 10

שער "העולם הזה", 15 ביולי 1959

מה רואים?

שער השבועון "העולם הזה" עם הכותרת "מה הצית את מרד המרוקאים: מהומות חיפה" ותצלום של אנשים עם דגל. מתחת מופיע קטע מהכתבה "מרד המרוקאים".

היסטוריה, קרייז'ר, מס' 22261

המשך נספח לחלק ב – קטעי עיתונות
(שאלה 10)

מקור 2 – עמוד השער ומאמר בעמוד 3 של עיתון "העולם הזה", יולי 1959
("העולם הזה" – שבועון עכשאי, שהיה לבטא ביקורת כלפי השלטון ומדיניותו)



מרד המרוקאים

הסתכלו בתמונת השער. מה היא מזכירה לכם? תמונת היסטורית של המהפכה האמריקאית? או של כיבוש הבסטיליה? המרד ההונגרי? לא, אין זה דמיון מקרי, יש לשון לתמונות – תמונה זו מדברת, אין היא מדברת על התפרצות של בריגים, על השתוללות מופקרת של כמה פורקי עול פליליים. זוהי תמונה אשר חותם של אמת גדולה טבוע עליה, שום צייר לא היה מצליח להעלות על הדבר תמונה אמיתית יותר של זעם המוני.

האנשים בתמונות אלה מאמינים במה שהם נושמים. הם מאמינים כי מעשה להם עוול גדול, הם מאמינים כי אכן הגיעו לגבול הסבילות. זוהי תמונה של התקוממות. ההתקוממות הראשונה של מה שנקרא אצלנו, משום מה, "עדות המזרח".

[...]

המשטרה ירתה בשיכור מתפרץ. השיכור היה בודד ובלתי מזוין, השוטרים היו כיכחים, מזוינים ובעלי עדיפות מספרית גדולה [...]. ההמונים בוואדי סאליב התקוממו כי הרגישו שהשוטרים הרשו לעצמם להשתמש במשק חם, בצורה כה מוחצית, מפני שמעמד לפניהם אדם ממוצא "מזרחי". [...] כאילו היה זה דבר מובן מאליה, פנה זעם ההמון מייד אל מוסדות ההסתדרות.

(העולם הזה, 15 ביולי 1959)

קרדיט: העולם הזה, 15 ביולי 1959; נספח לשאלון 022261, שאלה 10

השאלה המקורית

- 13. קליטה ועלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20
- א. הצג את שתי העמדות בוויכוח שהתנהל בקרב ההנהגה בישראל בשנות החמישים בנוגע למדיניות העלייה. הסבר כיצד נימק כל צד את עמדתו. (16 נקודות)
- ב. הצג שני שיקולים שהנחו את המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העולים בשנות החמישים והשישים. הסבר את ההשפעה של מדיניות הקליטה על העולים בתחום הדמוגרפי-כלכלי או בתחום החברתי-תרבותי בתקופה זו. (17 נקודות)

תשובות מוצעות

- 13. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20
- א. העמדות בוויכוח שהתנהל בקרב ההנהגה בישראל בשנות החמישים בנוגע למדיניות העלייה:
- העמדה: מדינת ישראל צריכה לקלוט כל יהודי שרוצה לעלות ללא הגבלה, לאפשר עלייה חופשית על אף קשיי הקליטה.
- נימוקים:
- מדינת ישראל קמה כדי שכל יהודי יוכל לעלות אליה ולמצוא בה מקלט; במגילת העצמאות נקבע כי "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות"; חוק השבות (1950) קובע כי כל יהודי זכאי לעלות ארצה.
- מלחמת העצמאות הסתיימה בהסכמי שביתת נשק, ומדינת ישראל נאלצת להתמודד עם איום ביטחוני מתמשך. לנוכח איום זה מדינת ישראל דווקא זקוקה לעלייה גדולה משיקולים דמוגרפיים וכדי ליישב אזרחים בחלקי הארץ השונים ולאורך הגבולות.
- מצב היהודים במדינות שבהן הונהגה עלייה סלקטיבית עלול להידרדר בשל סכנות שונות כיוון שהשלטונות יסגרו את שעריהן, וכך תוחמץ ההזדמנות להוציאם, כפי שאכן קרה במדינות אחדות.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- העמדה: למדינת ישראל אין אפשרות לקלוט את המוני העולים שמגיעים ולכן צריך להתאים את קצב העלייה ליכולת הקליטה.
- נימוקים:
- בארץ היו כ-600,000 יהודים בלבד. היה בלתי אפשרי עבור היישוב היהודי לקלוט יותר ממיליון עולים בזמן כה קצר.
- מדינת ישראל נאלצת להקדיש משאבים רבים וכוח אדם כדי לשקם את עצמה אחרי המלחמה, לבנות את עוצמתה הצבאית, להתמודד עם בעיות הביטחון שנוצרו ולהגן על גבולותיה. לכן יש להתאים את ממדי העלייה ליכולת הקליטה של המדינה ולהעדיף צעירים ובעלי מקצוע שיהיו מסוגלים לתרום לשיקום, לבנייה ולהגנה של המדינה.
- מדינת ישראל שזה עתה קמה נמצאת בשלבי היערכות ובנייה של כל התשתיות ההכרחיות לקליטת העולים: הרווחה, החינוך, הבריאות והדיוור. בתנאים אלה מוטב להעלות את הזקנים והחולים בשלב מאוחר יותר, כדי שיקבלו מענה הולם וכדי שלא יהיו עול נוסף על המערכת.
- המאמץ לקלוט את כל העולים ללא הגבלה, בשנים הראשונות, כמעט הביא לקריסה של מערכת הבריאות. בקרב העולים פרצו מגפות בשל תנאי היגיינה גרועים.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- מכיוון שיש ארצות שהיהודים בהן נמצאים בסכנה קיומית, ומכיוון שבשלב זה למדינה אין די אמצעים להעלות ולקלוט את כל היהודים שמעוניינים לעלות אליה, המדינה צריכה לפעול תחילה להעלות את היהודים שנמצאים בסכנה קיומית, ורק בשלב מאוחר יותר את שאר היהודים שמעוניינים בכך.
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 274-276, 279; לילך 2, עמ' 220-221, 224; מט"ח 2, עמ' 218-219; רכס 2, עמ' 279-282; שזר 2, עמ' 216-221, 228.
- ב. השיקולים שהנחו את המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העולים בשנות החמישים והשישים:
- הצורך לספק לעולים את הצרכים הבסיסיים, כמו דיור ותעסוקה, שילוב העולים במערכת החינוך, פתרון מהיר לבעיות רווחה ובריאות שעימן הגיעו מארצות המוצא שלהם.
- הרצון לשלב את העולים בתרבות ובמערכת הערכים של החברה הקולטת: סוציאליזם, חילוניות, שלילת הגולה, חשיבות העבודה החקלאית.
- תפיסת "כור היתוך" ששמה לה למטרה להקנות לאומה הישראלית תרבות מאוחדת.
- הגשמת יעדים ביטחוניים, כלכליים וחברתיים: עיקרון פיזור האוכלוסייה כיעד לאומי, יישובי שרשרת הביטחון, עיירות פיתוח, התיישבות חקלאית.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- הצורך לתמרן בין הרצון לסייע ליהודים רבים ככל האפשר לעלות למדינת ישראל ובין מחסור באמצעים כספיים והיעדר תשתית מתאימה.
- ההשפעה של מדיניות הקליטה על העולים:
- בתחום הדמוגרפי-כלכלי:
- הפיזור למקומות רחוקים ולאזורי גבול הביא לניתוק של העולים מן המרכז הכלכלי-חברתי של המדינה ועיכב ניידות תעסוקתית.
- בתחום החברתי-תרבותי:
- הכוונת העולים למקומות דיור שונים, בלי להתחשב בשאיפותיהם ובאורחות חייהם, יצרה תחושה של חוסר ברירה וגרמה לקשיים בהשתלבותם.
- הפיזור למקומות רחוקים ולאזורי גבול הביא לניתוק של העולים מן האוכלוסייה הוותיקה וגרם להנצחת מעמד השולי.
- תפיסת כור היתוך – גרמה להתעלמות מן המסורת והתרבות של ארצות המוצא של העולים והתעלמות זו גרמה לעולים תחושות של תסכול, נחיתות, קיפוח ואפליה.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

● בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 279-280, 310; לילך 2, עמ' 223-229; מט"ח 2, עמ' 218-245; רכס 2, עמ' 279-289; שזר 2, עמ' 229-234, 238-241.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- 13. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20
- א. הצג שתי סיבות לעליית יהודים למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים.
- תאר את תרומת העולים לחיזוק מדינת ישראל בשני תחומים.
- (16 נקודות)
- ב. מה הייתה המטרה של מדיניות "כור ההיתוך"?
- הסבר שני קשיים שנוצרו בעקבות מדיניות זו.
- (17 נקודות)
- 13. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20
- א. סיבות לעליית יהודים למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים:
- הקמת המדינה.
- פליטי השואה שחיו במחנות עקורים חיפשו מקלט בישראל.
- השפעת מרידות, תסיסות אנטי־קומוניסטיות, מצוקה כלכלית ואנטישמיות בארצות מזרח אירופה.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- יחס עוין והתפרצויות אלימות נגד יהודים בארצות ערב: התעצמות הסכסוך הערבי-ישראלי, היהודים זהו עם הציונות ועם המעצמות הקולוניאליסטיות.
- התרומה של העולים לחיזוק מדינת ישראל:
- בתחום ההתיישבות: שינוי פריסת ההתיישבות בארץ (לא רק באזור החוף אלא גם באזור ההר והנגב; עיירות פיתוח; חיזוק ההתיישבות החקלאית, "יישובי שרשרת הביטחון").
- בתחום הדמוגרפי: שינוי המצב הדמוגרפי במדינה (קרוב למיליון עולים הגיעו בעשור הראשון).
- מימוש חזונה של התנועה הציונית: בעקבות העלייה ההמונית נעשתה מדינת ישראל לציר מרכזי בחיי העם היהודי והבליטה את מעמדה – מדינת העם היהודי.
- בתחום התרבות: יצרה פלורליזם תרבותי ותססה ותרמה ליצירת תרבות ישראלית עשירה ומגוונת יותר במנהגים ובדעות.
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 275-276, 283, 285, 312; לילך 2, עמ' 218, 220, 226-227, 252; מט"ח 2, עמ' 217-220, 224, 255-256; רכס 2, עמ' 279-280, 285, 304; שזר 2, עמ' 214, 216-221, 233-248, 256.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- ב. המטרה של מדיניות "כור ההיתוך":
- לשלב את העולים מן הארצות השונות בחברה ובתרבות שהתגבשו בארץ־ישראל, תרבות זו הייתה מבוססת על מורשת היישוב הוותיק: ציונות, חלוציות, אהבת הארץ, שלילת הגולה.
- לצמצם פערים בין העולים מן הארצות השונות.
- קשיים שנוצרו בעקבות מדיניות זו:
- תפיסה זו גרמה להתעלמות מן המסורות ומן התרבות של ארצות המוצא של העולים, התעלמות שהזינה רגשות של תסכול, נחיתות, קיפוח ואפליה בקרב העולים.
- העולים נדרשו לוותר על עולמם התרבותי־רוחני ולהשתלב בחברה שערכיה ותרבותה שונים.
- המעבר של העולים מחברה מסורתית, דתית ופטריארכלית לחברה מודרנית חילונית ערער את מבנה המשפחה ויצר בעיות כמו ירידת מעמד האב במשפחה ותלות של ההורים בילדים שלמדו את השפה ואימצו מנטליות חדשה, ופער בין דור ההורים, שרובם היו מסורתיים, ובין ילדיהם.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

נושאי המצגת

- תפיסת "הרב־תרבותיות"
- מקור – קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים
- מקור - העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20
- א. תפיסת ה"רב תרבותיות"
- מדיניות הקליטה הישירה
- נקיטת עמדה סובלנית כלפי התרבות והלשון של העולים
- גידול במגוון התרבותי
- קשיים תרבותיים חברתיים

- הסבר תופעה או סיבות בעזרת החומר שלמדתם
- ביסוס הטענה בציטוט או התייחסות ישירה לקטע
- השוואה: דמיון והבדל בין מושגים או גישות
- נימוק עמדה באמצעות מושגים מקצועיים

✗ כותבים את ההגדרה (הצג) מתוך הקטע במקום מהחומר שלמדתם - ההגדרה חייבת לבוא מהלימוד.

✗ מציינים את המושג בלי להציג אותו - ציון בלבד לא מספיק.

✗ שוכחים לקשר את ההסבר לקטע עצמו - חובה ציטוט או התייחסות ישירה לקטע.

✗ כותבים תשובה כללית בלי המושגים המקצועיים מהמחווון.

לצפייה

צפו בסרטון "העליה לישראל בשנות החמישים והשישים - קשיי קליטה ראשונים" - גם בעמוד הנושא, בלשונית "סרטון".

<https://www.youtube.com/watch?v=k6Nu6ljY29w>
הסרטון הוא קישור חיצוני (YouTube) ולא נבדק מול תוכן השאלון או מחוון משרד החינוך.

עברו שוב על נושאי המצגת, תרגלו במשחקים, ונסו את שאלת הבגרות בעמוד הנושא.
בהצלחה!